

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 9 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:
(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xaynazarov Baxromjon Baxtiyorovich</i> RIVOJLANGAN O'RTA ASRLARDA PIRENEY YARIM OROLIDAGI KORTESLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O'RNI	10-14
<i>Azizbek Xolliyev</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA ROSSIYA TOG'-KON SANOATIDA BRITANIYA SARMOYASINING TUTGAN O'RNI	15-20
<i>Mahkamov Abdiqayum Mahkamovich</i> SUDYALAR OLIY KENGASHINING SUDYALAR KORPUSINI SHAKLLANTIRISHDA TUTGAN O'RNI (TARIXIY TAHLIL)	21-25
<i>Eshimov Shaxridin Xujayorovich</i> SUD – HUQUQ TIZIMIDAGI TARG'IBOTCHILIK FAOLIYATI VA MA'NAVIY – MA'RIFIY ISHLAR (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	26-31
<i>Намазова Умида Нормурадовна</i> ИЛК ЎРТА АСРЛАР СУҒДДА НИКОҲ: ШАКЛЛАНИШИ, ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ	32-41
<i>Самадов Искандар Исматович</i> ХОРАЗМ ХАЛҚ СОВЕТ РЕСПУБЛИКАСИ (ХХСР)ДА ЕР-СУВ МАСАЛАСИ	42-48
<i>Rustamova Madina Musoqulovna</i> SAMARQAND VILOYATI XOTIN-QIZLARNING ILM-FAN, TA'LIM VA INNOVATSIYALARGA QO'SHGAN HISSASI	49-56
<i>Jiyanbekova Sharofat Abdikaharovna</i> SOVET DAVRIDA KITOB TAQIQLARIGA NISBATAN O'ZIGA XOS SENZURA AMALIYOTLARI... ..	57-64
<i>Tursunov Javlonbek Akrom o'g'li</i> MUQADDAS QADAMJOLAR. SAMARQAND SHAHRINING TARIXIY TOPONOMIYASINING MUHIM TARKIBIY QISMI	65-68

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Tolipova Baxtigul</i> MAMLUKAT OZIQ-OVQAT SANOATIGA YO'NALTIRILGAN INVESTISIYALARNING EKONOMETRIK TAHLILI	69-77
<i>Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA PUL-KREDIT SIYOSATI KO'RSATKICHLARI TAHLILI	78-83
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич, Хасанова Руфина Раисовна</i> ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	84-96
<i>Meliyeva Nargiza Eshboyevna</i> INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA RIVOJLANGAN DAVLATLARNING TAJRIBASI	97-104

<i>Исраилов Рустам Ибрагимович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	105-109
<i>Jumaniyazov Inomjon To'raevich</i> APPLICATION OF ESG PRINCIPLES IN THE ACTIVITIES OF SOVEREIGN INVESTMENT FUNDS	110-120
<i>Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li</i> MINTAQAVIY MEHNAT BOZORIDAGI ISHCHI KUCHIGA TALAB VA TAKLIFNI ISTIQBOLLASHTIRISH YO'LLARI	121-129
<i>Mirxamidova Zahinabonu Mirxamid qizi</i> ROBOTLASHTIRISH DAVRIDA MEHNAT BOZORINING O'ZGARISHI: TO'RTINCHI SANOAT INQILOBI MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI.....	130-138
<i>Kalbayev Muratbay Aytbaevich</i> AYLANMA MABLAG'LARNI TAHLIL QILISH METODOLOGIYASI	139-144
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Ernazarova Yorqinoy Ollaberganovna</i> RIVOJLANGAN DAVLATLARDA KADRLAR XIZMATINI TASHKIL ETISH: ODOB-AXLOQ QOIDALARI VA KASBIY MADANIYAT TALABLARIGA RIOYA ETILISHINI TA'MINLASH MEKANIZMLARI	145-155
<i>Ahrorova Shahlo O'rinboyevna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY QADRIYATLARNING TAKOMILLASHUVI JARAYONI	156-161
<i>Рахманов Баҳодир</i> АЛИШЕР НАВОЙЙ КОМИЛ ИНСОН КОНСЕПСИЯСИДА СИНЕРГЕТИК ҲОЯЛАР ИНЪИКОСИ	162-170
<i>Нуралиева Насиба Ахмадқуловна</i> ЖАДИД МУТАФАККИРЛАРИ ИЖОДИДА ТАРБИЯГА ОИД ҚАРАШЛАРНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	171-176
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Fayzulloev Otabek Muhammadovich</i> KATTALAR FOLKLORINING TARKIBIY QISMI – BOLALAR FOLKLORI HAQIDA.....	177-184
<i>Тоқимбетова Гулбахор Абатбаевна</i> ЎЗБЕК-ҚОРАҚАЛПОҚ АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ИРФОНИЙ ОБРАЗЛАР	185-190
<i>Yusupova Sadokat Alijon qizi</i> “BOBURNOMA”NING YAPONIYADA O'RGANILISHI	191-197
<i>Xudoyberdiyeva Gulmira Allaberdi qizi</i> JAHON TILSHUNOSLIGIDA POLISEMIYA HODISASIGA LINGVISTIK YONDASHUV (RUS VA INGLIZ TILSHUNOSLIGI MISOLIDA)	198-201
<i>Tangriyev Valisher Azamovich</i> SOMATIK IFODALAR ORQALI BERILGAN PARALINGVISTIK VOSITALARNING QIYOSIY TADQIQI: “ANOR” HIKOYASI MISOLIDA	202-206

<i>Abulova Zilola Azimovna</i> INGLIZ AFORIZMLARINING TARKIBIDA BIR JUMLA HAMDA QO'SHMA GAPLAR BILAN IFODALANGAN AFORIZMLAR XUSUSIYATLARI	207-201
<i>Qurbonova Dilnoza Olimovna</i> TYPES AND FUNCTIONS OF ADVERTISEMENT IN ENGLISH AND UZBEK.....	210-216
<i>Quljanova To'lg'anoy Shodiyor qizi</i> ASQAR MAHKAM IJODIDA BUVI OBRAZINING O'ZIGA XOSLIGI	217-221
<i>Babajanova Aziza Rustamovna</i> ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA BAHOR MAVZUSINING BADIY TALQINI	222-227
<i>Khursanova Laylo Bakhtiyarovna</i> REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF "PATIENCE" IN SPECIAL ENGLISH DICTIONARIES	228-232
<i>Diyorova Mohlaroyim Xamza qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA SIFAT SO'Z TURKUMI TADQIQI	233-238
<i>Samadova Visola Baxtiyor qizi</i> INGLIZ, O'ZBEK VA RUS TILLARIDA ANTONIM KOMPONENTLI FE'L FRAZEOLOGIK BIRLIKLARLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI	239-242
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Tўлаганова Гулчехра Захитовна, Гофурова Дилафруз Мурод қизи</i> АЁЛЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШНИ РЕЖАЛАШТИРИШ, ЮЗАГА КЕЛАДИГАН ТЕРГОВ ВАЗИЯТЛАРИ ВА ВЕРСИЯЛАРНИ ИЛГАРИ СУРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	243-252
<i>Tosheva Maftuna Anvar qizi</i> INSON A'ZOLARI VA TO'QIMALARINING TRANSPLANTATSIYASI BILAN BOG'LIQ JINOYATLAR	253-262
<i>Ikramov Sherzod Raximdjanoich</i> VOYAGA YETMAGAN SHAXSLARNI MODDIY TA'MINLASHDAN BO'YIN TOVLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	263-266
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Tohirova Mohigul Umir qizi</i> KO'RISHDA NUQSONI BOR SHAXSLARNING IJTIMOY UMIDSIZLIK DARAJASINI PSIXOLOGIK O'RGANISH. (L.I.VASSERMANNING "IJTIMOY FRUSTRATSIYA (UMIDSIZLIK) DARAJASINI DIAGNOSTIKA QILISH METODOLOGIYASI" ASOSIDA)	267-274
<i>Nasriddinov Dadaxon Komiljonovich</i> OLY HARBIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN OLIB BORILGAN PEDAGOGIK TAJRIBASINOV ISHLARI VA ULARNING NATIJALARI	275-281
<i>Xojaniyazova Inkar Jumanazarovna</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA DIDAKTIK MATERIALLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH MASALALARI	282-292
<i>Ashurova Marhabo Sayfulloyevna</i> BUXORO JADIDLARI VA YANGI USUL MAKTABLARIDA O'QITISH IMKONIYATLARI	293-301

<i>Алимова Нигора Исраиловна</i> ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ И ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ, НАХОДЯЩИХСЯ НА ДЛИТЕЛЬНОМ ЛЕЧЕНИИ	302-308
<i>Матажонова Gulnoza Karimovna</i> IJTIMOIY FANLARNI TEXNIKA YO'NALISHI TALABALARIGA O'QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	309-313
<i>Axmadjanova Madina Maxmudjon qizi</i> GRAMMATIK MINIMUM VA UNI O'QITISH METODLARI	314-319
<i>Norboyev Zafar Abdumuminovich</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA CEFR ME'ZONLARI ASOSIDA YANGI AVLOD DARSLIKLARINI YARATISH TEXNOLOGIYALARI	320-323
<i>Axmedova Zuxraxon Tulyanbayevna</i> QO'L TO'PI O'YININING JISMONIY JIHATDAN O'QUVCHILARNING O'QISHNI TUSHUNISHLARIGA TA'SIRI	324-329
<i>Юсупова Заррина Курбоновна</i> УНИКАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВЫЗОВЫ В РАЗВИТИИ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ	330-334
<i>Ravshanova Xafiza Komilovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARIDA TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY ASOSLARI	335-340
<i>Nurbayeva Xolniso Uralovna</i> GENDER STREOTIPLAR GENDER MADANIYATNING TARKIBIY QISMI SIFATIDA	341-345
<i>Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TIZIMLI FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH MUHIM PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	346-351
<i>Mustayeva Guliston Bo'riboyevna</i> TIBBIY TA'LIMDA AKS ETTIRISH AMALIYOTINING AHAMIYATI: UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHGA KO'MAKLASHISH	348-356
<i>Ahmedbekova Maxpuzaxon</i> TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK VA INNOVATSION JIHATLARI	357-362
<i>Utkirov Abbas Meyliyevich</i> ARTIFICIAL INTELLIGENCE IMPACT ON HIGHER EDUCATION QUALITY AND EFFICIENCY	363-388
<i>Xodiyeva Gulhayo Hasan qizi</i> BOSHLANGICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIKA FANI ORQALI TANQIDIY-TAHLILIIY HAMDA MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	389-393
<i>Maxliyo Qalandarova</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MATEMATIKA DARSLARIDA O'QUVCILARNING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI.....	394-399

Received: 30 August 2024
Accepted: 5 September 2024
Published: 15 September 2024

Article / Original Paper

METHODS OF DEVELOPING CRITICAL-ANALYTICAL AND INFORMATION ANALYSIS SKILLS THROUGH MATHEMATICS IN PRIMARY CLASS STUDENTS

Khodiyeva Gulhayo Hasan kizi

Doctoral student of the National Institute of Educational Pedagogy named after Kori Niyazi

Abstract: This article discusses the issues of developing students' critical-analytical thinking and data analysis skills in elementary mathematics classes.

Keywords: Elementary, mathematics, lesson, students, critical thinking, data analysis, skill, tool, methods.

BOSHLANGICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIKA FANI ORQALI TANQIDIY-TAHLILYIY HAMDA MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Xodiyeva Gulhayo Hasan qizi

Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning tanqidiy-tahliliy fikrlashlari hamda ma'lumotlarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, matematika, dars, o'quvchilar, tanqidiy fikrlash, ma'lumotlar tahlili, ko'nikma, vosita, usullar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I9Y2024N53>

Kirish. Fikrlash jarayoni murakkab psixologik jarayon bo'lib, turli voqea-hodisalar, ta'lim jarayonida esa o'quv materialini xususiyatlari to'g'risida o'ylash, narsa-hodisalarni o'zaro taqqoslab to'g'ri xulosa chiqara olish, ularning xususiyatlarini ajratish, qo'yilgan topshiriq, muammolarni yechish faoliyatidir. Tushunilgan o'quv materialining o'quvchi tomonidan tahlil etilishi o'zlashtirilgan bilimlarning yanada yuqori darajaga ko'tarilishini ta'minlaydi. Mustaqil ish, o'quv topshiriqlarini ta'limga tatbiq etish, mummoli vaziyatlarni fikrlab to'g'ri yechim topa olish samaradorligini oshiradi.

Tanqidiy fikrlash, yoki tanqidiy tahlil qilish deganda muayyan bir muammo yoki vaziyatni chuqurroq tahlil qilish, mavjud ma'lumotlarni tekshirish, va tahlil etish ma'lumotlarni aniq va dalillarga asoslangan holda baholash jarayonidir. Tanqidiy fikrlash orqali inson o'zining fikrlarini asoslagan, turli nuqtai nazarlarni hamda ma'lumotlarni tahlil qilgan holda to'g'ri qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. [1],[2]

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda matematika fanining ahamiyati juda katta. Matematika fani boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda hamda ma'lumotlarni tahlil qilish va muammolarga innovatsion yechimlar

toppish kabi qobiliyatlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Matematik ko'nikmalar nafaqat sonlarni hisoblash va formulalarni yodlashni o'z ichiga oladi, balki chuqurroq mantiqiy, tahliliy va ijodiy fikrlashni ham talab qiladi. Matematika fani o'quvchilarga muammolarni hal qilishda yordam beradi. Matematik masalalar ko'pincha bir nechta yechimlarni talab qiladi va har bir yechimning mantiqiy asosini tahlil qilishni o'rgatadi. Bolalar bir masalani turli usullar va mantiqiy fikrlash bilan yechish orqali tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Masalan, ko'paytirish va bo'lish kabi matematik amallarni qo'llash orqali o'quvchilar masalalarni turli yo'llar bilan hal qilishni o'rganadilar. Bu ularning analitik fikrlash qobiliyatlarini mustahkamlaydi. Matematika fani o'quvchilarda ijodiy yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar matematik masalalarni yechishda yangi va innovatsion usullarni ishlab chiqish orqali ijodiy fikrlashni o'rganadilar. Masalan, bir muammoni hal qilishda turli strategiyalarni qo'llash va yangi usullarni sinab ko'rish orqali o'quvchilar ijodiy fikrlash ko'nikmalarini oshiradilar. Bu yondashuv matematik muammolarni yechishda yangicha fikrlash va innovatsiya yaratishni o'rgatadi. Mantiqiy, tahliliy, ijodiy fikrlash va ma'lumotlarni tahlil qilish kabi ko'nikmalar boshlang'ich sinfda asosan matematika fani orqali rivojlantiriladi va o'quvchilarning umumiy aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydi. Matematik masalalarni yechish, masala ma'lumotlarni tahlil qilish va ijodiy yondashuvlarni qo'llash orqali bolalarda tanqidiy tafakkur tezligi oshadi, ushbu ko'nikmalar o'quvchilarning kelajakda muvaffaqiyatli kasbiy faoliyatlarini rivojlantirishda hamda jamiyatda o'z o'rinlarini egallashlarida muhim ahamiyat kasb etadi.[1],[3].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Bugungi kunga qadar o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalari, uning tarkibiy qismi bo'lgan tanqidiy fikrlashni shakllantirish muammosi yuzasidan pedagogika fanida bir kator tadqiqotlar amalga oshirilgan. Mazkur muammoning yechimiga doir qarashlar, yondashuvlar boshlang'ich ta'lim va pedagogika fani Konsepsiyalarida ham o'z aksini topgan. Pedagogika fanlari doktorlari: J. G'. Yo'ldoshev, O. Roziqov, M. H. Maxmudov, V.I.Andriyanova, B.Adizov, R.Safarova, O'.Tolipov, SH.A.Abdullayeva; falsafa fanlari doktorlari: Q.Nazarov, Z.G'ofurov; psixologiya fanlari doktorlari: E.G'oziyev, M. Davletshin, V. Karimova, R. Sunnatova; pedagogika fanlari nomzodlari: P.Musayev, J.Musayev, M. Usmonboyevalarning ishlarida mazkur masalaga oid bir qator nazariy-konseptual hamda amaliy yondashuvlar bayon qilingan. [3],[10].

Ta'limda o'rganishning ijobiy asoslarini tashkil etishda shaxsiy faoliyat ko'rsatish muammolarining psixologik va pedagogik jihatlarini L.S.Rubinshteyn, V.A.Leontyev, P.Y.Galperin, A.M.Matyushkin, I.A. Zimnyaya kabi olimlar tadqiq etishgan.Ta'limda texnologik yondashuv, o'quv jarayonini loyihalash, ta'lim texnologiyasi samaradorligini aniqlash va baholash orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini o'stirish masalalari K. Klarin, M. Monaxov, M. Choshanov, G.Ayzenk, M.Mauerman ishlarida o'z aksini topgan. Shuningdek, ta'lim oluvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish hamda ularning mohiyatini ochib berishga doir J. Dyui, K. Meredis, D. Stil, Dj. Benks, I.S.Savenkolar tadqiqot ishlari olib borganlar. [4], [5], [10].

Boshlang'ich ta'limda matematika fani orqali o'quvchilarda tanqidiy-tahliliy fikrlashni rivojlantirish jarayonini dunyo olimlari turlicha izlanishlar olib borishgan, jumladan, Jo Boaler – Jo Boaler Stenford Universitetida ta'lim fanlari professori bo'lib, matematikani o'qitish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha keng qamrovli tadqiqotlar olib borgan. Uning ishlari matematikani o'qitishda interaktiv va muammoga asoslangan o'quv yondashuvlarini qo'llashga

urg'u beradi, bu esa o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Alan Schoenfeld – Berkli universiteti professori Alan Schoenfeld ham matematikani o'qitish va o'rganishda tanqidiy fikrlashning rivojlanishini tadqiq qilgan. U matematik mantiq va qaror qabul qilish jarayonlari bilan bog'liq o'quvchilarning o'ylash usullarini o'rganib chiqqan. Paul Cobb –Paul Cobb matematika ta'limi bo'yicha taniqli tadqiqotchi bo'lib, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda matematik muammolar va ijtimoiy o'rganish jarayonlarining o'rni haqida ko'plab tadqiqotlar olib borgan. Deborah Ball – Michigan Universiteti professori Deborah Ball boshlang'ich ta'limda matematika o'qitish metodikasi va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar olib borgan. Uning ishlari o'qituvchilarning dars jarayonida qanday qilib o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlashga e'tibor qaratishi kerakligini ko'rsatadi. Lipman, Matthew – Matthew Lipman tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlarda asosiy ishtirokchilardan biri bo'lgan. U "Philosophy for Children": dasturi asoschisi bo'lib, dastur orqali bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga harakat qilgan. [4],[5],[6],[7].

Natijalar. Tanqidiy fikrlashning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

– Tahlil qilish: Ma'lumotlarni qismlarga ajratish va har bir qismini alohida tahlil qilish. Masalan, biror masala yoki vaziyatni tushunish uchun uning tarkibiy qismlarini o'rganish. Aniq ma'lumotlarni chuqurroq tahlil qilish, tekshirish va ularni turli tomonlarini o'rganib ko'rib chiqish. Turli savollar berish: Turli fikrlarni, ma'lumotlarni tahlil qilib ko'rib chiqishda aniqlashtiruvchi savollar berish va ularning javoblarni qidirish. Fikrlarni yoki ma'lumotlarni baholash uchun savollar berish. Bu savollar "Nega?", "Qanday qilib?" va "Nima uchun?" bo'lishi mumkin.

– Boshqalar fikrlarini tinglash va hurmat qilish: Har xil nuqtai nazarlarni ko'rib chiqish va ularni baholash, boshqalarning shaxsiy fikrlarini hurmat qilish. Shaxsiy qaysarliklardan voz kechish orqali shaxsiy qarorlarini yoki fikrlariga sub'ektiv baho bermaslik va aniq, ishonchli ma'lumotlarga asoslanishga harakat qilish.

– Ma'lumotlarni baholash: ma'lumotlarning ishonchliligini ishonchli manbaalarga asoslangan holda tekshirish va ularga tayanish. Yangi fikr va g'oyalarni ishlab chiqish va muammolarni hal qilishda yangicha yondashuvlarni o'ylab topish. Turli imkoniyatlarni o'rganish va eng yaxshi variantlarni tanlash. Yangi ma'lumotlarga ochiq bo'lish: Yangi fikrlar va ma'lumotlarga nisbatan ochiq bo'lish va ularni baholash.

– Moslashuvchanlik: O'z fikrlarini yoki nuqtai nazarini yangi ishonchli ma'lumotlar va tajribalarga qarab o'zgartirishga tayyor bo'lish va bunga moslashish.

Boshlang'ich sinf matematika darslarida quyidagi usullarda o'quvchilarning tanqidiy fikrlashlarini rivojlantirishimiz mumkin:

1. Sodda va murakkab matnli masalalar yechish orqali:

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga soda va murakkab masalalar berish orqali ularni ushbu masalalarning yechishda turli usullarni ko'rib chiqishga undaydi. Bu usullarning barchasi ularda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

2. Matematik savol-javoblar: O'quvchilarga turli matematik savollar berish orqali ularda matematik topshiriqlarni chuqurroq tahlil qilish hamda ularga tanqidiy yondashishni rivojlantirish mumkin.

3. Guruhlarning yoki o'quvchilarning fikr va g'oyalarni taqqoslash:

O'quvchilarga biror matematik masala uchun bir nechta yechim variantlarini ko'rsatish va ularning har birini taqqoslashni so'rash. Bu, ular orasida eng yaxshisini tanlashga yordam beradi va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

4. Matematik kommunikatsiya:

O'quvchilarni guruhlarda ishlashga undash, masalalarni birgalikda yechishga va bir-birining fikrlarini baholashga yordam beradi. Bu, muloqot orqali tanqidiy fikrlashni kuchaytiradi. [9], [11].

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy tahliliy fikrlashni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega, chunki bu ular uchun bilim olish va muammolarni hal qilishda mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tanqidiy-tahliliy fikrlashlarini rivojlantirish orqali quyidagi qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin:

– Boshlang'ich sinf o'quvchilari kundalik hayotda tez-tez turli xil vaziyatlarga duch keladilar. Tanqidiy tahliliy fikrlash yordamida ular muammolarni anglash, ularni tahlil qilish va muqobil yechimlar topish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

– Tanqidiy tahliliy fikrlash o'quvchilarga turli qarashlarni ko'rib chiqishga, yangi fikrlar va yondashuvlarni sinab ko'rishga imkon beradi. Bu ularning kreativlik va innovatsion fikrlash qobiliyatlarini oshiradi.

– O'quvchilar o'z fikrlarini tahlil qilib, ularni baholashni o'rganadilar. Bu ularning o'z-o'zini tanqid qilish va yaxshilanishga intilish qobiliyatini rivojlantiradi.

– Tanqidiy tahliliy fikrlash metodlari o'quvchilarga bilimlarni chuqurroq anglash va o'zlashtirish imkonini beradi. Bu ular uchun bilimlarning mustahkam asosini yaratadi.

– Tanqidiy fikrlash orqali o'quvchilar har xil vaziyatlarda to'g'ri va oqilona qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Bu ular uchun kelajakda muvaffaqiyatli va samarali bo'lishlariga yordam beradi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy tahliliy fikrlashni rivojlantirish ularning akademik va shaxsiy hayotlarida muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun zaruriy ko'nikmalardir. Tanqidiy-tahliliy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish orqali o'quvchilarning hayotiy ko'nikmalarni yuqori darajada egallashlariga va kelajakda sifatli kadrlar bo'lib katta hayotga kirib borishlariga erishish mumkin.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Sh.M. Mirziyoyev: "Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak", T: "O'zbekiston"-2017.
2. Sh.M. Mirziyoyev: Oliy ta'lim sohasini yanada rivojlantirish, kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kengaytirish masalalariga bag'ishlangan yig'ilishdagi nutqi – 2018/10/25.
3. X.Ibraimov, M.Quronov "Umumiy pedagogika" Sahnof-2023.
4. Boaler, J. (2016). "Mathematical Mindsets: Unleashing Students' Potential through Creative Math, Inspiring Messages and Innovative Teaching". Jossey-Bass.
5. Schoenfeld, A. H. (2011). "How We Think: A Theory of Goal-Oriented Decision Making and its Educational Applications". Routledge.
6. Cobb, P., Confrey, J., diSessa, A., Lehrer, R., & Schauble, L. (2017). "Design Research in Education: A Practical Guide for Early Career Researchers". Routledge.
7. Ball, D. L. (2017). The Subject Matter Preparation of Teachers. "International Journal of Mathematics and Science Education".

8. Lipman, M. (2003). "Thinking in Education" (2nd ed.). Cambridge University Press.
9. "Creating Innovators: The Making of Young People Who Will Change the World" by Tony Wagner was published in 2012.
10. "21st Century Skills: Learning for Life in Our Times" by Bernie Trilling and Charles Fadel was published in 2009.
11. Xodjiyeva Farog'at Oltiyevna "O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirishning didaktik asoslari (boshlang'ich sinf o'quvchilari misolida)" 13.00.01.-umumiy pedagogika, pedagogika va ta'lim tarixi pedagogika fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. Navoiy-2008
12. Ахметов Л.Г. Интегрированная информационная среда профессиональной деятельности учителя технологии. Автореф. дисс. докт.пед.наук. -Казань.2009. - С.48.
13. Ablyakimova, R. (2020). View and theories on factors influencing management decision-making. Архив Научных Публикаций JSPI, 11(1). извлечено от https://science.iedu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/1052
14. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari tarbiyachi o'qituvchilari va guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar) -Toshkent: "Iste'dod", 2010-y.
15. G.H.Xodiyeva, Boshlang'ich ta'limda 4K modelidan foydalanishning pedagogik xususiyatlari , <https://doi.org/10.5281/zenodo.10682038>.
16. G.H. Xodiyeva "Zamonaviy boshlang'ich ta'limda 4K modeli kompetensiyalarini rivojlantirishga integrativ yondashuvning mohiyati" SCIENCEPROBLEMS.UZ-Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari № S/2 (4) – 2024
17. UNESCO. School and teaching practices for twenty-first century challenges: lessons from the Asia-Pacific region, regional synthesis report. — 2016.
18. Care E., Kim H., Vista A., Anderson K. Education System Alignment for 21st century skills: Focus On Assessment. — Brookings institution, 2018.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).